

VÉDELEM TUDOMÁNY

I. évfolyam, 1. szám – 2016. március

Mesics Zoltán, Kovács Balázs

IDŐSZAKOS HATÓSÁGI ELLENŐRZÉSEK A SEVESO III. IRÁNYELV TÜKRÉBEN

Absztrakt

A jelen cikkükben a szerzők bemutatják a veszélyes üzemekhez kapcsolódó időszakos hatósági ellenőrzéseknek az iparbiztonsági hatóságok általi tervezésének és előkészítésének módszertanát, legfontosabb szempontjait a vonatkozó nemzeti jogi szabályozás előírásai tükrében, kiemelve a Seveso III. irányelv hazai átültetésével megjelenő változásokat. A szerzők részletesen ismertetik az időszakos ellenőrzési program tartalmát és az elkészítésére vonatkozó követelményeket.

Kulcsszavak: időszakos hatósági ellenőrzés, Seveso III., iparbiztonság, veszélyes üzemek

REGULAR INSPECTIONS IN THE LIGHT OF THE SEVESO III DIRECTIVE

Abstract

In this article the authors present the methodology and the main aspects for planning and preparing of the routine inspections carried out by industrial authority related to the hazardous plants, in highlighting the modifications of the national legislation appearing by the introduction of the Seveso III. Directive. The authors provide description on the detailed content of the routine inspection programme and the requirements applied to it's preparation.

Key words: regular inspections, Seveso III., industrial safety, dangerous plants

BEVEZETŐ – TÖRTÉNETI ELŐZMÉNYEK

A veszélyes üzemekkel kapcsolatos európai uniós szintű szabályozás fejlesztése új mérföldkőhöz érkezett 2012. július 4-én, *a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek veszélyének kezeléséről, valamint a 96/82/EK tanácsi irányelv módosításáról és későbbi hatályon kívül helyezéséről szóló 2012/18/EU Európai Parlamenti és Tanácsi Irányelv* (Seveso III. irányelv) kihirdetésével. A változások nagy mértékben érintették az időszakos hatósági ellenőrzések rendszerét, mind az ellenőrzések tervezése, hatósági előkészítése, mind azok gyakorisága tekintetében. [1]

Az irányelv 20. cikkének (3) bekezdése értelmében a tagállamoknak biztosítania kell, hogy valamennyi veszélyes üzem hatósági ellenőrzésére vonatkozzon nemzeti, regionális vagy helyi szintű terv, továbbá gondoskodniuk kell ezen tervek rendszeres felülvizsgálatáról és szükség szerinti naprakésszé tételéről. Az irányelv ezen rendelkezését *a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védekezésről szóló 219/2011. (X. 20.) Korm. rendelet* (R.) 16/A §-a ülteti át a hazai jogrendbe. Az előírás értelmében a hatóság központi szerve a hatósági ellenőrzésekre vonatkozóan éves ellenőrzési tervet készít, melyben szerepelteti a terv területi hatályát, a releváns biztonsági kérdések általános értékelését, a hatósági ellenőrzés hatálya alá vont veszélyes anyagokkal foglalkozó üzemek és a dominóhatásban érintettek körét, a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek és üzemzavarok kivizsgálása

érdekében lefolytatott, a társhatóságokkal közösen végzett, valamint az időszakos hatósági ellenőrzések elveit és módszereit.

A terv az ellenőrzések országos ütemezésének eszközeként biztosítja, hogy a hatósági vizsgálatok előre ütemezetten, az egyes ipari ágazatokban jellemző termelési csúcsidőszakokkal egybeesően kerüljenek végrehajtásra. A terv kiterjed a hatóság által végrehajtandó valamennyi ellenőrzés-típusra, beleértve az üzemazonosítási célú, az időszakos hatósági és a supervisor ellenőrzéseket, készítése során a BM OKF figyelembe veszi a területi szervek ellenőrzési tapasztalatait is. [2]

Az új irányelvben a jogalkotó élesen elhatárolta egymástól az ellenőrzések időbeni ütemezését és a főbb vizsgálati szempontokat taglaló általános tervezés, valamint a tervben foglaltaknak egy adott veszélyes üzemre történő tudatos alkalmazását elősegítő ellenőrzési programok kidolgozásának, azaz az egyes ellenőrzések előkészítésének folyamatát.

Az irányelv 20. cikkének (4) bekezdése értelmében a fentiekben részletezett ellenőrzési terv alapján az illetékes hatóságoknak minden üzem vonatkozásában rendszeresen el kell készíteniük a rutinjellegű hatósági ellenőrzések programját. Ezen előírással összhangban az R. időszakos hatósági ellenőrzésekről szóló 14. § (2) bekezdése értelmében az ellenőrzéseket előre meghatározott ellenőrző vizsgálati program alapján kell lefolytatni. [3]

A katasztrófavédelmi igazgatóságok, mint elsőfokú hatóságok, az országos terv alapján minden veszélyes üzem vonatkozásában ellenőrzési programot készítenek. Az ellenőrzési program készítése kiemelt jelentőséggel bír azon komplex veszélyes üzemek esetében, amelyekre a vonatkozó szakmai vizsgálati szempontrendszerek egy-egy hatósági ellenőrzés alatt teljeskörűen és ugyanakkor megfelelő szakmai mélységben nem alkalmazhatóak a rendelkezésre álló idő rövidsége miatt. Ilyen esetekben kiemelten fontos az ellenőrzések tudatos előkészítése annak érdekében, hogy a minden alkalommal végrehajtott általános, áttekintő vizsgálatot követően az egyes részterületek ellenőrzése (például a BIR egyes elemeihez köthető folyamatok, eljárások és azok végrehajtása a teljes üzemben vagy az üzem egy-egy veszélyes létesítményében folytatott tevékenység és annak szabályozásának részletekbe menő vizsgálata) szisztematikusan végrehajtásra kerüljön egy ellenőrzési ciklus alatt. [4] [5]

AZ IDŐSZAKOS HATÓSÁGI ELLENŐRZÉSEKRE ÉS AZOK TERVEZÉSÉRE VONATKOZÓ ÁLTALÁNOS KÖVETELMÉNYEK ELEMZÉSE

A katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1100128.TV&celpara=-ljlparam#ljlparam szóló 2011. évi CXXVIII. törvény (a továbbiakban: Kat.) IV. fejezet eljárásaiban első fokon a hatóságnak a veszélyes anyagokkal foglalkozó üzem és küszöbérték alatti üzem telephelye szerint illetékes területi szerve, másodfokon a központi szerve jár el (kivételt képeznek a csővezetékes szállítás R. 1. § 3. pont a) alpontja szerinti létesítményei, ahol az elsőfokú eljárás lefolytatására a hatóságnak az üzemeltető székhelye szerint illetékes területi szerve jogosult). [6] [7]

Az R. szerinti adatszolgáltatással kapcsolatos eljárásokra, helyszíni szemlék és hatósági ellenőrzések lefolytatására a hatóság helyi szerve is jogosult.

A fentiekkel összhangban az ellenőrző vizsgálati programot a katasztrófavédelmi igazgatóságnak kell elkészítenie, amely folyamatba javaslattétel céljából bevonhatja az illetékes katasztrófavédelmi kirendeltséget is.

Az iparbiztonsági hatóság:

- a felső küszöbértékű veszélyes anyagokkal foglalkozó üzemeket legalább évente, az alsó küszöbértékű veszélyes anyagokkal foglalkozó üzemeket legalább kétfévente egyszer a biztonsági irányítási rendszerre vagy az irányítási rendszerre (azon belül az üzemeltető által hozott intézkedésekre, jelentésekre és egyéb nyomon követési dokumentumokra is kiterjedően) ellenőrzi;
- a SKET készítésére kötelezett küszöbérték alatti üzemeket legalább háromévente egyszer az irányítási rendszerre is kiterjedően ellenőrzi;
- a SKET készítésére nem kötelezett küszöbérték alatti üzemek telephelyein háromévente hivatalból üzemazonosítási eljárást folytat le.

Az iparbiztonsági hatóság a Kat. IV. fejezet hatálya alá tartozó üzemekre vonatkozóan koordinálja az ágazati hatósági feladatokat ellátó szervezetek (társhatóságok) hatósági ellenőrzéseit, ennek keretében a társhatóságok részére hatósági ellenőrzés foganatosítására vonatkozó javaslatot tehet, több társhatóság bevonásával együttes ellenőrzéseket szervezhet, melynek keretében időszakos hatósági ellenőrzés is végrehajtható.

A társhatóságok jelentős szerepet játszanak a veszélyes üzem biztonságának komplex értékelésében, ezért az időszakos hatósági ellenőrzésekbe történő bevonásukat az ellenőrző

vizsgálati programban módszeresen tervezni szükséges. Például a biztonsági irányítási rendszer biztonság szempontjából kritikus berendezések műszaki színvonalának fenntartására irányuló folyamatainak részletekbe menő vizsgálatához kiválóan kapcsolható a kazánok illetve, a fűtött és nem fűtött nyomástartó edények műszaki biztonsági állapotának ellenőrzése az illetékes mérésügyi és műszaki biztonsági hatóság által. Hasonlóan az előzőekben foglaltakhoz, a környezeti kockázatok kezelésének és a telephelyen keletkező veszélyes hulladékok kezelésére, tárolására, ártalmatlanítására vonatkozó eljárások vizsgálatának hatékonyságát növelheti az illetékes környezetvédelmi hatóság szakembereinek bevonása. [8]

Az időszakos hatósági ellenőrzést kizárólag olyan jól felkészült személy hajthatja végre, aki előzetesen a biztonsági dokumentáció részletes vizsgálatával megismerte az üzem működését, az alkalmazott technológiákat.

A hatósági ellenőrzés során esetlegesen feltárt műszaki, vezetési és szervezeti hiányosságok megszüntetésére, valamint a megtett intézkedésekről szóló írásbeli tájékoztatásra a hatóság megfelelő határidő biztosításával kötelezi az üzemeltetőt. A határidő megállapításánál figyelembe kell venni a hiányosság fennállásával megvalósuló veszélyeztetés mértékét és a hiányosság megszüntetéséhez szükséges minimális időt is.

A hiányosság súlyosságának megítélése során vizsgálni kell, hogy annak fennállásával a veszélyes anyagokkal kapcsolatos üzemzavar/súlyos baleset kialakulásának valószínűsége milyen mértékben növekedett, a hiányosság a biztonsági dokumentációban bemutatott veszélyeztetés-elemzés eredményeit jelentősen befolyásolja-e, valamint a védelmi tervben rögzített erők-eszközök és a védekezéshez szükséges üzemi infrastruktúra folyamatos rendelkezésre állását megghiúsítja-e.

A Seveso III irányelv rendelkezéseivel összhangban a hatósági ellenőrzés során feltárt súlyos hiányosság esetén a hatósági ellenőrzést követő hat hónapon belül a hatóság köteles utólagos hatósági ellenőrzést tartani.

Az időszakos hatósági ellenőrzésről, annak időpontja előtt 8 nappal, végzésben kell értesíteni az üzemeltetőt. Az előzetes kiértesítés mellőzhető, ha az ellenőrzés eredményességét kedvezőtlenül befolyásoló tényezőkre lehet számítani. [9]

AZ ELLENŐRZŐ VIZSGÁLATI PROGRAMMAL SZEMBEN TÁMASZTOTT KÖVETELMÉNYEK ÉRTÉKELÉSE

A program tartalmát a veszélyes üzemekkel kapcsolatos iparbiztonsági hatósági ellenőrzési feladatok végrehajtására a BM OKF által adott évben kiadott ellenőrzési tervben foglaltakkal összhangban, az abban foglaltakat is figyelembe véve kell meghatározni. A program tartalmazza az adott időszakos hatósági ellenőrzés alá vont üzem adatain kívül az üzem ellenőrzéssel érintett területeit és ellenőrzés részletes szempontrendszerét.

A veszélyes üzem ellenőrzéssel érintett területeinek meghatározása

Az ellenőrzés területei között az ellenőrzés során vizsgálat alá vont üzemi területeket, veszélyes anyagokkal foglalkozó létesítményeket kell feltüntetni az azokban vizsgálandó ellenőrzési témakörökkel együtt (lásd a következő alfejezetben). Célszerű az üzem ellenőrzését 3-4 éves időszakokra bontani. Egy-egy ilyen időszak alatt törekedni kell az üzem teljeskörű, komplex vizsgálatára. Az ellenőrzési ciklus az időszakos hatósági ellenőrzések olyan összessége, amely során az iparbiztonsági hatóság az adott veszélyes üzem minden veszélyes tevékenységét és a kapcsolódó irányítási rendszert teljeskörűen ellenőrizni képes. Ezen időtartam üzemenként változó, az üzem összetettségétől és a hatóság által az üzem ellenőrzésére kirendelt állomány létszámától függ, de maximálisan 4 év lehet.

Az ellenőrzési programok készítésének célja egy-egy ellenőrzési ciklus tudatos előkészítése, az üzem esetében releváns vizsgálati szempontrendszer felépítése és az ellenőrzések ütemezésének megtervezése a rendelkezésre álló humán erőforrás és idő tükrében.

Célszerű a nagy kiterjedésű, összetett üzemek ellenőrzését úgy megtervezni, hogy azokat több részletben, mélyrehatóan lehessen vizsgálni, akár többnapos ellenőrzések keretében.

Példák az ellenőrzési ciklus értelmezéséhez

1. Egy 9 veszélyes létesítményből álló felső küszöbértékű veszélyes anyagokkal foglalkozó üzem időszakos hatósági ellenőrzése évi 1 ellenőrzés 2 fős állománnyal történő végrehajtása mellett (oly módon, hogy minden alkalommal 3 létesítmény részletekbe menő ellenőrzésére kerül sor az általános kérdések vizsgálatán túlmenően) 3 éves ellenőrzési ciklust feltételez.
2. Egy összetett biztonsági irányítási rendszert működtető (az üzemben működtetett BIR

egy-egy elemének vizsgálata időigényes), 8 veszélyes létesítményből álló felső küszöbértékű veszélyes anyagokkal foglalkozó üzem időszakos hatósági ellenőrzése évi 1 alkalommal 2 napos ellenőrzés 2 fős állománnyal történő végrehajtása mellett (oly módon, hogy minden ellenőrzési napon 1 létesítmény és az üzemi BIR 1 tartalmi elemének részletekbe menő ellenőrzésére kerül sor az általános kérdések vizsgálatán túlmenően) 3-4 éves ellenőrzési ciklust is feltételezhet.

A fentiek alapján az ellenőrző vizsgálati program tartalmazza az adott évben vizsgálandó részletes ellenőrzési szempontokat, valamint az ellenőrzési ciklusokra osztott üzemek esetében a nem az adott évben tervezett időszakos hatósági ellenőrzések főbb területeire történő utalást is, az adott üzem teljeskörű ellenőrzésének igazolása érdekében.

Természetesen az ellenőrzés során az ellenőrző vizsgálati programban előre lefektetett ellenőrzési szempontrendszer vizsgálatára kell törekedni, azonban a helyszínen tapasztalt egyéb területeket érintő hiányosságok és eltérések esetén a programtól történő eltérés lehetséges (adott esetben szükséges).

A hatósági vizsgálati szempontrendszer kialakítása, az ellenőrzés főbb szempontjai

Az időszakos hatósági ellenőrzés minden esetben helyszíni ellenőrzés, mely során meg kell tekinteni a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos baleseti eseménysorokat kiváltó tevékenységeket és technológiákat, valamint a veszélyes anyagok/keverékek előállítását, tárolását, felhasználását, ártalmatlanítását szolgáló technológiai egységeket.

Az üzemeltetőnek az ellenőrzés során bizonyítania kell, hogy a hatósághoz korábban benyújtott és a hatóság által elfogadott biztonsági dokumentációban foglaltak szerint üzemel. Így bizonyítania kell, hogy:

- minden súlyos baleseti veszélyt azonosított;
- az esetleges egészség- és környezetkárosító hatásokat felmérte;
- megfelelő intézkedéseket tett a feltárt súlyos baleseti veszélyek kiküszöbölésére vagy mérséklésére az üzemben folytatott valamennyi tevékenységet érintően;
- az azonosított veszélyek és a megelőző/kárcsökkentő intézkedések között egyértelmű kapcsolat van;
- megfelelő eszközökkel rendelkezik a súlyos balesetek következményeinek csökkentésére;

- mindezen intézkedések során az üzem berendezéseinek teljes élettartamát figyelembe vette.

Az előzőekben foglaltakról történő meggyőződés érdekében az alábbi területek vizsgálata indokolt

- Az üzemben történt változások felmérése, változások kezelése
- Jelen lévő veszélyes anyagok, leltár és nyilvántartás
- A biztonsági dokumentációban foglaltaknak megfelelő működés
- Karbantartási rendszer működtetése
- Védelmi tervezés
- BIR/IR elemei
- Bekövetkezett nem várt események, üzemzavarok

Az időszakos hatósági ellenőrzési program részletes tartalma

Az előzőekben foglalt főbb területek kibontása a következőkben foglaltaknak megfelelően indokolt.

- Az üzemben történt változások felmérése
Minden esetben fel kell mérni a veszélyes üzemben az elmúlt időszakban történt, valamint a jövőben tervezett változásokat. Az üzemben történt változások lehetnek:
 - technológiai változtatások (fejlesztések, korszerűsítések, stb.),
 - veszélyes anyagokkal kapcsolatos változások (új veszélyes anyagok használata, anyagmennyiségek változása, stb.),
 - személyi (vezetői és munkavállalói) feltételrendszer változásai (munkakörök átszervezése, kiszervezések, leépítések, új feladatkörök stb.),
 - technikai eszközrendszer változásai (új eszközök, berendezések, selejtezések, korszerűsítések, stb.),
 - a súlyos balesetek elleni védekezés eszközrendszerében történt változások,
 - az üzem környezetének változásait (lakóterületek, gazdálkodó szervezetek, közintézmények, műemlékek, közművek, védett természeti területek, infrastruktúra, súlyos baleset, vagy stb.),

- dominóhatás kockázatát, vagy következményeit kiváltó, vagy fokozó változások mind a külső, mind a belső dominóhatások vonatkozásában.

Külön ki kell térni a társadalmi kockázat számítása során figyelmen kívül hagyott tényezők esetleges változására.

Ezen felmérés célja a katasztrófavédelmi engedélyben elfogadott, a biztonsági dokumentációban bemutatott állapot fennállásának megítélése és annak vizsgálata, hogy az üzemeltető a hatóság engedélye nélkül nem kezdett-e technológiai fejlesztésbe, bővítésbe, továbbá, hogy a külső és belső változások milyen mértékben befolyásolták a veszélyeztetés mutatóit (következményeket, egyéni és társadalmi kockázatot). Bővebb információt a „BIR/IR elemei” Változások kezelése rész tartalmaz. A területre nagy hangsúlyt kell fektetni a technológiai folyamatok gyakori módosításában érintett üzemek esetében.

– ***Jelen lévő veszélyes anyagok leltára***

A veszélyes üzem veszélyes anyag nyilvántartásának ellenőrzését minden esetben tervezni szükséges (veszélyes anyagok leltára, különös tekintettel a technológiában lévő anyagokra).

- Vizsgálni kell a nyilvántartás naprakészességét és dokumentáltságát, az aktuális napi készletnyilvántartáson túlmenően 2-3 korábbi időpontra vonatkozóan is.
- A veszélyes anyagok nyilvántartásának ellenőrzése céljából a telephely bejárása szükséges, össze kell vetni a jelen lévő veszélyes anyagok mennyiségét a nyilvántartásban szereplő adatokkal.
- Vizsgálni kell a veszélyes hulladékok keletkezésének körülményeit, a veszélyes hulladékok gyűjtésére, tárolására, elszállítására, ártalmatlanítására vonatkozó eljárásokat.

– ***A biztonsági dokumentációban foglaltaknak megfelelő működés***

Üzemeltető a veszélyes anyagokkal foglalkozó üzemet, illetve a küszöbérték alatti üzemet a biztonsági dokumentációban foglaltak szerint köteles működtetni. A katasztrófavédelmi hatóság az időszakos hatósági ellenőrzések alkalmával is vizsgálja az üzem biztonsági dokumentációban bemutatottak szerinti állapotának való megfelelését. Figyelmet kell

fordítani a súlyos baleseti veszélyt jelentő létesítmények bejárására, a biztonságot nagymértékben befolyásoló rendszerek és szerelemek vizsgálatára. Az ellenőrzés tervezése során az alábbiakra ki kell térni:

- Az üzemeltetési folyamatok átfogó vizsgálatára, az esetleges hibalehetőségek felmérésére.
- A biztonsági dokumentációban bemutatott veszélyeztetés szintjét meghatározó elemek vizsgálatára (megelőző védelmi záruk működőképessége, következmény csökkentő eszközök és intézkedések megléte, az esetleges változások kezelése).
- A technológiai rendszer és annak biztonságos működtetésével kapcsolatos műszaki-technikai rendszerek, valamint a biztonságos működtetéshez kapcsolódó kezelési utasítások, munkautasítások ellenőrzésére, figyelemmel például a kapcsolódó a kötelező felülvizsgálatok megtartására (például: nyomástartó edények, biztonsági berendezések felülvizsgálatai).
- A társadalmi kockázat számítása során figyelmen kívül hagyott gazdálkodó szervezetekre vonatkozó előírások teljesülésének vizsgálatára (például: oktatási terv – tananyag - oktatási napló, riasztási lista megléte, megtekintése indokolt lehet).
- Az üzem és a kapcsolódó infrastruktúra elemek egymásra hatására (szolgáltatás kimaradása okozhat-e súlyos balesetet, illetve egy bekövetkező baleset okozhat-e kiesést valamely infrastruktúra működésében).

A program összeállításakor figyelembe kell venni a korábbi hatósági ellenőrzések vagy az érintett nyilvánosság részéről érkezett bejelentések során gyűjtött tapasztalatokat is.

– *A karbantartási rendszer működtetése*

A kritikus berendezések karbantartására vonatkozó előírások, a karbantartások tervszerű végrehajtása és dokumentáltsága az időszakos hatósági ellenőrzések egyik meghatározó eleme. A technológiai, illetve tároló berendezések karbantartása az üzem biztonságos működésének feltétele, alapvetően meghatározza az üzem által okozott veszélyeztetés szintjét, a karbantartási rendszer változása a kockázatelemzés során bemutatott frekvencia számítások eredményeit számos esetben módosíthatja. Mindezek miatt a karbantartások ellenőrzéséhez az alábbiak vizsgálatát szükséges tervezni:

- Az üzemeltetési/karbantartási stratégia, a veszélyes technológiák karbantartási rendszere (meghibásodásig történő üzemeltetés, kötött üzemidő szerinti üzemeltetés, megbízhatósági szint szerinti üzemeltetés, jellemző paraméter szerinti üzemeltetés).

- A karbantartások, BIR vonatkozó eljárásai szerinti tervszerű végrehajtottága (munkalapok, igazolások megtekintése).
- A kötelező műszaki biztonsági felülvizsgálatok végrehajtottága (felülvizsgálati jegyzőkönyvek megtekintése).
- A karbantartások rendszerében történt változások (például a karbantartási ciklusok növelése, pénzügyi ráfordítások mértékének változása), valamint ki kell térni az élettartam meghatározásának ellenőrzésére és az esetleges változtatás okaira is.
- A karbantartást végző személyzet és annak felkészültsége (rendelkeznek-e megfelelő szakképzettséggel, tanúsítványokkal, eszközökkel a karbantartási feladatok elvégzéséhez, kaptak-e oktatást a telephelyi munkavégzést megelőzően, illetve történt-e változás ezen személyzetben. Ha igen, hogyan kezelte az üzemeltető a változást).
- A műszaki diagnosztikai rendszer (eszközök, diagnosztikai feladatokat ellátó személyzet, döntési előírások).

– ***Védelmi tervezés***

Üzemeltető köteles megteremteni és folyamatosan biztosítani a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek megelőzéséhez, illetve a következmények mérsékléséhez szükséges feltételeket. Megfelelő eszközökkel kell felszerelnie a védekezésben érintett végrehajtó szervezeteket. Az időszakos hatósági ellenőrzések alkalmával tervezni szükséges a belső védelmi tervezés során bemutatott erők, eszközök rendelkezésre állásának és alkalmazhatóságának, a védekezési feladatok végrehajtási feltételeinek, a kapcsolódó képzések és gyakoroltatások rendszerének, dokumentációjának ellenőrzését. Ennek keretében az ellenőrzés során meg kell vizsgálni

- a védőeszközök, védekezésbe bevonható műszaki biztonsági berendezések meglétét, rendelkezésre állását és időszakos karbantartását (karbantartási ütemterv), különös tekintettel a következőkre: monitoring rendszerek (pl. tűzjelző, gázérzékelő), védelmi berendezések (pl. oltóberendezés, vészszellőzés), riasztó, tájékoztató rendszerek (pl. sziréna, hangosbemondó), veszélyhelyzeti kommunikációs eszközök (pl. rádiók, belső telefonhálózat), egyéni védőeszközök (pl. légzésvédelem, vegyvédelmi ruházat), szaktechnikai eszközök (pl. mobil gázérzékelők, felitató anyag – edényzet, elsősegélynyújtó felszerelés),
- az ellenőrzési időszakra vonatkozó oktatási dokumentumokat (oktatási tematikák, oktatási terv),

- a belső védelmi terv/súlyos káresemény elhárítási terv gyakorlat okmányait, tapasztalatait.

A jelen útmutató 2. számú melléklete példaképpen részletes, de nem teljeskörű szempontrendszert tartalmaz a BVT vizsgálatához.

– ***BIR/IR elemei***

Általánosságban vizsgálni kell, hogy amennyiben működik integrált vállalatirányítási rendszer, akkor abban hogyan jelenik meg a BIR. Ha a BIR-t nem integrálták az általános vállalatirányításba, vagy annak valamely részébe, akkor milyen módon működik. Meg kell vizsgálni, hogy az irányítási rendszer megfelel-e a Kat. és az R. követelményeinek. Az R. 3. melléklet 1.1. és 1.8. pontjaiban foglalt követelményeknek megfelelő eljárások, folyamatok, dokumentumok szerepeljenek az üzemi BIR-ben. A BIR átfogó ellenőrzését minden esetben végre kell hajtani (vizsgálni kell, hogy a következő pontokban említett tartalmi elemekhez a kapcsolódó felelősségek, feladatok, eljárások, erőforrások egyértelműen meghatározottak és kijelöltek, valamint az eljárások folyamatosan betartottak), eltérés vagy hiányosság gyanúja esetén az adott tartalmi elem ismeretének, megértettségének, elfogadásának és következetes betartásának mértékét részletesen vizsgálni szükséges. [10]

- A szervezet és személyzet tartalmi elemet érintően vizsgálni kell, hogy a szervezeti felépítés illeszkedik-e az üzemben alkalmazott szervezeti-irányítási modellhez, alkalmas-e a súlyos balesetek eredményes megelőzésére, a következmények hatékony csökkentésére, valamint azt, hogy meghatározták-e a beosztottak feladat- és jogköreit a BIR valamennyi tartalmi elemével kapcsolatban. Át kell tekinteni, hogy milyen módon kerültek kijelölésre a BIR működtetésében érintett személyek, szervezeti egységek. Például van-e határozat a BIR rendszerébe való beosztásról, vagy szerepelnek-e ilyen tárgyú felelősségek, feladatok a munkaköri leírásokban. Ellenőrizni kell, hogy van-e rendszeres és dokumentált felkészítés a BIR-rel kapcsolatos feladatokra (felkészítési okmányok, oktatási tematikák, oktatási ütemterv), amely kiterjed minden (ide beosztott) munkavállalóra, illetve, hogy meghatározottak-e az érintett beosztásokhoz kapcsolódó képzési követelmények. Át kell tekinteni, hogy az üzemeltető milyen intézkedéseket tett a folyamatos tökéletesítéssel kapcsolatos tudatosság növelése céljából, azokat hogyan hajtotta végre.

- A veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos baleseti veszélyek azonosítása és értékelése tartalmi elemet érintően vizsgálni kell, hogy a munkavállalók és az alávállalkozók tudatosak-e a munkavégzésükkel kapcsolatos kockázatok iránt, valamint ismerik-e azok csökkentésében betöltött szerepüket. Fontos, hogy a telephelyi kockázatfelmérés és az egyedi folyamatokra vonatkozó elemzések teljes mértékben dokumentáltak legyenek, beleértve a követendő eljárást, az eredmények előállításához szükséges egyéb információkat, és az eredményeket. A megállapított kockázatcsökkentő intézkedések végrehajtását nyomon kell követni (mikor és milyen módon lettek végrehajtva). Vizsgálni kell, hogy az üzemeltető a kockázatelemzési módszerek kiválasztását és alkalmazását szisztematikusan hajtotta-e végre, a kockázatelemzés elvégzésével az üzemeltető megfelelően képzett szakértőt bízott-e meg. Az üzemeltetőnek a telephelyen kívüli kockázatokat egyértelműen és átlátható módon kommunikálnia kell a vállalati felsővezetés és valamennyi érintett felé.
- A változások kezelését elemenként ellenőrizni kell. (felelősök, változáskövetési szabályozás, eljárásrendek, biztonság szempontjából kritikus változások kezelése az azonosítástól, a nyomon követésen át, a tervek szerinti megvalósulás visszaellenőrzésével bezárólag). Ki kell térni arra, hogy az esetlegesen integrált irányítási rendszerben rögzített változáskövetés kiterjed-e a BIR minden területére, mely személyek a felelősei a változáskövetésnek. Szabályozott-e az ez irányú felelősségi és jogkör, van-e kidolgozott eljárásrend és van-e dokumentációja a változások követésének. Az üzemeltetőnek bizonyítania kell, hogy a műszaki és személyi/szervezeti változtatásokat előzetesen és utólagosan a biztonság szempontjából elemzi. Ezt dokumentumokkal is bizonyítania szükséges.
- Az üzemi normarendszer tartalmi elem vonatkozásában vizsgálni kell, hogy a kockázatelemzéssel összefüggésben megtörténik-e az üzemeltetési eljárások, a képzések, az ellenőrzések és karbantartások, a felszerelések valamint a védelmi tervezés áttekintése, ellenőrzése, szükség esetén módosítása. Ellenőrizni kell, hogy a technológiai utasítások és más szabályzók tartalmazzanak-e valamennyi súlyos baleseti eseménysorhoz kapcsolódóan olyan elemeket, amelyek a súlyos balesetekhez vezető állapotokat megakadályozzák, továbbá, hogy ezek kiterjednek-e minden munkafázisra (indítás, normál üzem, leállítás, karbantartás, javítás, karbantartási ütemterv). Fontos, hogy az egyéb műszaki normák (anyagok beszállítása, átvétele, vizsgálata stb.) is garantálják a súlyos balesetek megelőzését. Ellenőrizni kell az üzemi normák aktualitását. Vizsgálni kell, hogy vannak-e eljárások az alvállalkozói

tevékenységekkel kapcsolatosan. Át kell tekinteni a biztonság szempontjából kritikus berendezések állapotának nyomon követésére és ellenőrzésére (például műszaki biztonsági fenntarthatósági célkitűzések és stratégia kidolgozása) szolgáló eljárásokat.

- A védelmi tervezés tartalmi elemet érintően vizsgálni kell, hogy kialakításra kerültek-e a kockázatelemzés eredményeit alapul vevő eljárások a feltételezhető súlyos baleseti eseménysorok következményeinek hatékony telephelyen belüli csökkentése érdekében. Ellenőrizni kell a munkavállalóknak a védelmi szervezetbe történő beosztására (beleértve a kiválasztási-alkalmassági vizsgálatot, felkészítést, kijelölésről szóló döntés közlését, időszakos alkalmassági vizsgálatot), az egyéni védőfelszereléssel és szaktechnikai eszközökkel történő ellátásukra (beleértve az eszköz típusának meghatározását, a használatra vonatkozó oktatást, az átadás-átvételt) vonatkozó eljárások meglétét. Vizsgálni kell a szervezet tagjai közötti normál és veszélyhelyzeti kommunikációra vonatkozó eljárások megfelelőségét (beleértve az oktatások, gyakorlatok szervezésére és a kárhelyi kommunikációra, a speciális szaktudással rendelkező munkatársak munkaidő túli riasztására vonatkozó eljárásokat). Ellenőrizni kell a védelmi tervezés alapjául szolgáló infrastruktúrák (vegyszer és meteorológiai monitoring rendszer, tűzjelzés és tűzoltás infrastruktúrája, üzemi laboratórium) tervezésére és üzemben tartására, ideiglenes üzemben kívül helyezésére, változtatására vonatkozó eljárásokat. Meg kell vizsgálni, hogy az üzemeltető milyen folyamatok eredményeképpen készítette el a védelmi tervét, szükség esetén bevonta-e a megfelelő szaktudással rendelkező külső szakértőket ezen tevékenységbe. A védelmi terv oktatására és gyakoroltatására, az üzemeltető általi értékelésére (beleértve a folyamatos tökéletesítést) vonatkozó eljárások meglétét szintén ellenőrizni kell.
- A belső audit és vezetőségi átvizsgálás témakörben vizsgálni kell, hogy az integrált vállalatirányításban érvényesülnek-e a BIR igényei. Ellenőrizni kell, hogy van-e eljárás a BIR zavaraira utaló nem várt események kivizsgálására, és hogy a nem várt események jelentésének, kivizsgálásának, dokumentálásának rendszere, gyakorlata megfelel-e a BIR követelményeinek. Vizsgálni kell, hogy hogyan tükröződnek a nem várt események feldolgozásának eredményei a BIR és a műszaki/szervezeti normák javításában. Milyen dokumentumokat tud az üzemeltető erre vonatkozólag bemutatni.
- Az üzemeltető által meghatározott veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek megelőzésére vonatkozó irányelvek és a kapcsolódó biztonsági célkitűzések meglétét

ellenőrizni kell. A baleset-megelőzési célkitűzések megvalósításához részletes végrehajtási terveket, programokat és teljesítménynormákat kell kidolgozni, és ki kell alakítani a rendszer teljesítményének méréséhez, ellenőrzéséhez szükséges módszereket. Ez utóbbi tevékenységekből a folyamatos tökéletesítés érdekében visszacsatolást kell kiépíteni a fő baleset-megelőzési célkitűzésekhez, továbbá a szervezési és a végrehajtási elemekhez, amely visszacsatolási folyamat működését ellenőrizni szükséges.

- A biztonsági teljesítmény mérését illetően vizsgálni kell, hogy milyen módszereket alkalmaz az üzemeltető a súlyos balesetek megelőzésével kapcsolatosan kitűzött célok elérésének folyamatos vizsgálatára, és milyen módszereket dolgozott ki a szükségként azonosított változások beépítésére. Ellenőrizni kell, hogy meghatározta-e a biztonsági teljesítmény-értékelési eljárások során alkalmazott teljesítménymutatókat.
- Bármiféle külső auditálás kizárólag arra a területre érvényes, amire elvégezték (környezetvédelem, munkavédelem stb.). Ha nem a BIR-re végezték, akkor csak az egybeeső területek vonatkozásában van relevanciája). Ezért ez átvizsgálás nélkül önmagában nem fogadható el.

– ***Bekövetkezett nem várt események***

A veszélyes üzem üzemeltetője köteles a veszélyes anyagokkal kapcsolatos üzemzavar, súlyos baleset – műszaki, szervezeti és irányítási rendszerrel kapcsolatos – körülményeit kivizsgálni és az arról készült jelentést az iparbiztonsági hatóság részére megküldeni, valamint a lehető legrövidebb időn belül tájékoztatást adni a bekövetkezett súlyos baleset közép- és hosszú távú következményeinek elhárítása, illetve a hasonló balesetek megelőzése érdekében tett intézkedéseiről. Ezzel kapcsolatosan az ellenőrzés során az elmúlt időszakban történt üzemzavarokkal, egyéb eseményekkel kapcsolatosan az alábbiak vizsgálatát célszerű tervezni:

- a nem várt eseményekről, veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetekről, üzemzavarokról szóló jelentéseket (a nem várt események bekövetkezésének leírását);
- az üzemeltetői kivizsgálás módszerét, folyamatát (módszertani kérdéseket, az alkalmazott vizsgálatokat, személyi kérdéseket, külső, belső szakértők igénybevétele, stb);

- az üzemeltető által tett következtetéseket, levont tanulságokat, tapasztalatokat, szükséges intézkedéseket;
- milyen módon használta fel az előző pontban említett tapasztalatokat a nem várt események ismételt bekövetkezésének megelőzésére;
- a szükségesként azonosított intézkedések végrehajtását (a megtett műszaki, szervezési, irányítási intézkedéseket, külön kitérve a szükséges anyagi-, humán- és pénzügyi erőforrások biztosítottságára);
- az irányítási rendszer a gyakorlatban is biztosítja-e a megfelelő intézkedéseket és eszközöket a nem várt események kivizsgálásához, a tanulságok levonásához, az ismételt bekövetkezés megelőzéséhez és a biztonság folyamatos tökéletesítéséhez.

Célszerű vizsgálni továbbá a hasonló üzemekben vagy hasonló tevékenységek során bekövetkezett balesetek, üzemzavarok, vagy üzemzavarnak nem minősülő események elemzéséből nyert tapasztalatokat, azok biztonság növelése érdekében történő felhasználhatóságát, illetve felmérni az üzemeltető ezirányú tapasztalatait.

A program elkészítése során a fentiek alapján össze kell állítani az üzemspecifikus szempontrendszert, mely az ellenőrzést lefolytató ügyintéző munkáját hivatott vezetni, segíteni. A szempontrendszer összeállítása során ajánlott üzemspecifikus kérdéssort is megfogalmazni az egyes vizsgálandó szempontokra vonatkozóan.

A biztonsági irányítási rendszer helyes alkalmazásához szükséges a védelmi ipari ügyintéző felkészítése, valamint a hatósági felügyelők képzése és felkészítése. E képzési feladatok ellátásához elengedhetetlen a katasztrófavédelmi és azon belül az iparbiztonsági felsőoktatás veszélyes üzemek biztonságát érintő fejlesztése. Ilyen képzés Magyarországon a Nemzeti Közszolgálati Egyetemen folyik. [11] [12]

ÖSSZEFOGLALÁS ÉS KÖVETKEZTETÉSEK

A központilag készített ellenőrzési terv kiadása elősegíti az egységes ellenőrzési szempontrendszer alkalmazását, továbbá lehetőséget biztosít az adott időszakban vizsgálandó kiemelt biztonsági kérdések, valamint a hozzájuk kapcsolódó ellenőrzési elvek és módszerek kifejtésére. A terv az ellenőrzések országos ütemezésének eszközeként biztosítja, hogy a hatósági vizsgálatok előre ütemezetten, az egyes ipari ágazatokban jellemző termelési csúcsidezőkkel egybeesően kerüljenek végrehajtásra.

A katasztrófavédelmi igazgatóságok, mint elsőfokú hatóságok, az országos terv alapján minden veszélyes üzem vonatkozásában ellenőrzési programot készítenek, amely az ellenőrzést végző állomány tudatosságának növelésén keresztül elősegíti az időszakos hatósági ellenőrzések szisztematikus, minden szükséges területet megfelelő mélységben érintő, hatékony és eredményes végrehajtását.

Mesics Zoltán (orcid: 0000-0002-0196-6021)

mb. főosztályvezető

BM OKF Országos Iparbiztonsági Főfelügyelőség Veszélyes Üzemek Főosztály

head of department

National Directorate General for Disaster Management, National Inspectorate General for Industrial Safety, Department for Dangerous Establishments

zoltan.mesics@katved.gov.hu

Kovács Balázs (orcid: 0000-0002-4036-746X)

kiemelt főelőadó

BM OKF Országos Iparbiztonsági Főfelügyelőség Veszélyes Üzemek Főosztály

senior desk officer

National Directorate General for Disaster Management, National Inspectorate General for Industrial Safety, Department for Dangerous Establishments

balazs.kovacs@katved.gov.hu

Cikk benyújtva: 2016. február 8., elfogadva 2016. március 16.

Lektorálta:

Dr. Vass Gyula t. ezredes, PhD

BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság

országos iparbiztonsági főfelügyelő-helyettes

1149. Budapest, Mogyoródi út 43.

Dr. habil. Kátai-Urbán Lajos t. ezredes, PhD

tanszékvezető

Nemzeti Közszolgálati Egyetem Katasztrófavédelmi Intézet Iparbiztonsági Tanszék

1101. Budapest, Hungária krt. 9-11

HIVATKOZÁSOK

[1] Bognár Balázs, Kátai-Urbán Lajos, Kossa György, Szakál Béla, Vass Gyula: Kátai-Urbán Lajos szerkesztő: Iparbiztonságtan I. Kézikönyv az iparbiztonsági üzemeltetői és hatósági feladatok ellátásához. Budapest: Nemzeti Közszolgálati és Tankönyvkiadó 2013. (ISBN: 978-615-5344-12-1)

[2] Szakál Béla, Cimer Zsolt, Kátai-Urbán Lajos, Sárosi György, Vass Gyula: Veszélyes anyagokkal kapcsolatos balesetek elleni védekezés I.: módszertani szakkönyv veszélyes anyagok és súlyos baleseteik az iparban és a közlekedésben. Budapest: Korytrade, 2015. 120 p. (ISBN:978-963-12-3502-9)

[3] Kátai-Urbán Lajos; Vass Gyula: Kátai-Urbán Lajos (szerk.). Kézikönyv: Veszélyes üzemek, tevékenységek és technológiák az iparban. Budapest: Nemzeti Közszolgálati Egyetem, 2014. 119 p. (ISBN 978-615-5491-74-0)

[4] Kátai-Urbán Lajos, Vass Gyula: Development of Hungarian System for Protection against Industrial Accidents. In: Ladislav ŠIMÁK Jozef Ristvej (szerk.) 18. medzinárodná vedecká konferencia Riešenie krízových situácií v špecifickom prostredí. Zilina, Szlovákia, 2013.06.05-2013.06.06. University of Zilina, 2013. pp. 229-239. (ISBN:978-80-554-0699-2)
Kátai-Urbán Lajos: Establishment and Operation of the System for Industrial Safety within the Hungarian Disaster Management, ECOTERRA: JOURNAL OF ENVIRONMENTAL RESEARCH AND PROTECTION 11: (2) pp. 27-45.

[5] Szakál Béla, Cimer Zsolt, Kátai-Urbán Lajos, Sárosi György, Vass Gyula: Iparbiztonság I., Budapest: Korytrade, 113 p.

[6] Endrődi István: A katasztrófavédelem feladat-, és szervezet rendszere. Budapest: Nemzeti Közszolgálati Egyetem Vezető- és Továbbképzési Intézet, 2013. 91 p.

[7] Muhoray Árpád: A katasztrófavédelem aktuális feladatai. HADTUDOMÁNY: A MAGYAR HADTUDOMÁNYI TÁRSASÁG FOLYÓIRATA 3-4: pp. 1-16. (2012)

[8] Halász László, Földi László: Berek Tamás (szerk.) Környezetbiztonság Budapest: Nemzeti Közszolgálati Egyetem, 2014. 141 p. (ISBN:978-615-5305-97-9)

[9] Kátai-Urbán Lajos: Veszélyes üzemekkel kapcsolatos iparbiztonsági jog-, intézmény és eszközrendszer fejlesztése Magyarországon, Budapest: Nemzeti Közszolgálati Egyetem, 89 p.

[10] Cseh Gábor, Deák György, Kátai-Urbán Lajos (szerk), Kozma Sándor, Popelyák Pál, Sándor Annamária, Szakál Béla, Vass Gyula. Ipari biztonsági kézikönyv a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védekezés szabályozás alkalmazásához. Budapest: KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., 2003. (ISBN:963 224 716 7)

[11] Restás Ágoston, Bleszity János, Grósz Zoltán, Krizsán Zoltán: New Training for Disaster Management at University Level in Hungary: Presentation of the multi-cycle system on the field of public administration, law enforcement and military training concerning the faculty of disaster management. In: NISPAcee (szerk.) Government vs. Governance in Central and Eastern Europe: From Pre-Weberianism to Neo-Weberianism? Presented Papers from the 22nd NISPAcee Annual Conference. Konferencia helye, ideje: Budapest, Magyarország, 2014.05.22-2014.05.24. Pozsony: NISPAcee, 2014. p. 1. (ISBN:978-80-89013-72-2)

[12] Kátai-Urbán Lajos, Lévai Zoltán, Sibalinné Fekete Katalin, Vass Gyula: Hungarian System for Supervision of Dangerous Shipments. *Journal of Environmental Protection, safety, Education and Management* 3:(6) pp. 36-41. (2015)